

فرا تحلیل و گونه شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

دانش آموزان در آموزش و پرورش ایران^۱

دکتر امید علی احمدی *

چکیده

همگام با تغییرات شدید اجتماعی و فرهنگی در جامعه ایران، آموزش و پرورش ایران چه از نظر درون دارها و چه از نظر برون دارها و همچنین محیط داخلی، دچار تحول شده است. در تغییرات شدید اجتماعی، بروز ناهنجاری‌های اجتماعی اجتناب ناپذیر است. در خلال سال‌های گذشته تحقیقات متعدد و متنوعی درباره ناهنجاری‌های دانش آموزان در دانشگاه‌ها، آموزش و پرورش و سایر سازمان‌ها انجام شده است. این تحقیق تلاشی است در جهت تجمیع نتایج این تحقیقات. هدف اساسی این تحقیق گونه شناسی و طبقه‌بندی انواع ناهنجاری‌ها بر اساس فراوانی ناهنجاری‌های مشاهده شده در آموزش و پرورش است. در جهت رسیدن به اهداف تحقیق، محقق قریب به ۷۰ پژوهش مرتبط از سراسر کشور را جمع‌آوری نموده است و تا آنجا که ممکن بوده سعی نموده است بر اساس اطلاعات این پژوهش‌ها به توصیف، طبقه‌بندی و تبیین ناهنجاری‌ها بپردازد. این مهم به واسطه مرور نظریه و اطلاعات تجربی انجام شده است. بهترین نتیجه تحقیق، ارائه گونه شناسی جدیدی از ناهنجاری‌های دانش آموزان به ناهنجاری‌های الف- جسمی، روانی ب- تکلیفی- عرضی پ- اخلاقی- سلوکی ت- فرهنگی- هویتی است.

کلمات کلیدی

ناهنجاری‌های فرهنگی، ناهنجاری‌های هویتی، ناهنجاری‌های جسمی و روانی، ناهنجاری‌های تکلیفی، ناهنجاری‌های اخلاقی و سلوکی

۱ - مقاله حاضر با پشتیبانی و سفارش معاونت آموزش و پرورش عمومی وزارت آموزش و پرورش و تحت نظارت آقای دکتر عبدالعظیم کریمی انجام شده است.

* عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی آشتیان

مقدمه

ایران امروز علاوه بر موانع عدیده‌ای که برای رسیدن به توسعه همه جانبه و پایدار بر سر راه خود می‌بیند با مسأله اساسی رشد شخصی نوباوگان و نوجوانان خود مواجه است. اگر چه توسعه اجتماعی و رشد شخصی انسان‌های یک مرز و بوم دوروی یک سکه تلقی می‌شوند اما با ملاحظه این نکته که آموزش و پرورش یک سرمایه‌گذاری دیربازده اما بسیار زیربنایی و در عین حال سودآور است، ما با این واقعیت هشدار دهنده روبرو می‌شویم که در صورت ناتوانی در تحت قاعده درآوردن و اجتماعی کردن فرزندان این آب و خاک، نه تنها سرمایه‌گذاری‌های آموزشی بلکه کلیه سرمایه‌گذاری‌هایی که در کشور صورت گرفته است به هدر خواهد رفت.

دنیای جدید با خصایص و اوصاف متعددی شناخته می‌شود که از جمله آن‌ها کوچک شدن، شبکه‌ای شدن، جهانی شدن و تنوع پذیری است. همگامی نسبی ایران با تغییرات جهانی یا تحمل آثار مثبت و منفی آن خصوصاً ورود جریان تقریباً یک جانبه اطلاعات و گسترش رسانه‌ها، موجب تغییرات عدیده‌ای در جامعه ایران شده است که بروز ناهنجاری‌های نو پدید و تنوع و تکثر و گسترش آن‌ها از جمله این تغییرات است.

امروزه کمتر کسی در برابر تغییرات ایجاد شده در نسل جدید قادر به کنترل اعجاب خویش است. تفاوت نسل جدید با نسل قدیم محرز است اما این‌که این تفاوت تا چه اندازه مؤید بروز یک مسأله اجتماعی است، پاسخ دقیق، علمی و واحدی ندارد.

آموزش و پرورش به‌عنوان سازو کار اساسی جامعه برای تربیت و جامعه‌پذیری نسل جدید همواره در مظان این اتهام بوده است که در تربیت نسل جدید و تحت قاعده درآوردن آن موفق نبوده است. این‌که چه سهمی از ناملایمات و ناهنجاری‌های نسل جدید به‌علت قصور آموزش و پرورش ایجاد شده است، مشخص نیست. خصوصاً آنکه عوامل دیگری در این صحنه نقش آفرینی کرده‌اند که مهمترین آن‌ها رسانه‌های گروهی، خانواده و گروه همسالان است.

بیان مساله

در سال‌های اخیر تحقیقات متعددی درباره موضوعاتی نظیر اختلالات رفتاری، ناهنجاری‌های رفتاری، ناهنجاری‌های اجتماعی - اخلاقی، بحران هویت، بزهکاری و نظیر آن صورت گرفته است. این تحقیقات پراکنده، صرفنظر از مسائل صوری و محتوایی، اعتبار درونی و بیرونی و غیر آن واجد اطلاعات ذی‌قیمتی در خصوص بروز، شیوع، اوصاف، دلایل و زمینه‌های بروز ناهنجاری‌هاست.

وظیفه اساسی این تحقیق آن است که با کمک گرفتن از توانایی‌های موجود در جامعه‌شناسی، روانشناسی، مردم‌شناسی و سایر علوم مرتبط، امکان سنتز کردن نتایج را فراهم آورد و زمینه را برای انجام تحقیقات عمیق‌تر و کاربردی‌تر فراهم سازد. بنابراین با این تحقیق نه تنها امکان فشرده‌سازی نتایج و جمع‌بندی آن‌ها، بلکه بیشتر از آن، امکان رسیدن به سطح انتزاع بالاتری از بحث در تمامی جوانب فراهم خواهد شد.

در اینجا لازم است از ایجاد هرگونه انتظاری که تحقیق قادر به پاسخگویی به آنها نیست جلوگیری نمائیم. بنابراین تحقیق و دامنه نتایج آن از چند نظر به شرح زیر تحدید می‌شود:

از بعد زمان، تحقیق دربرگیرنده نتایج تحقیقات در دسترس انجام شده در هفت سال اخیر (۱۳۸۲-۱۳۷۶) است. البته در موارد استثنایی به تحقیقاتی که پیش از این دوره نیز انجام گردیده رجوع شده است.

از بعد مکانی و جامعه آماری، تحقیق طیف بسیار وسیعی از مناطق کشور را در برمی‌گیرد اما مسلماً در تمامی مناطق شهری و خصوصاً مناطق روستایی کشور تحقیقات قابل قبول انجام نشده است. تحقیقات عمدتاً مربوط به شهر یا مرکز استان‌هایی است که در آن‌ها دانشگاه وجود داشته است. یا بهتر بگوییم دانشگاه‌هایی با رشته‌های علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی و علوم تربیتی و ویژه‌تر از آن دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری.

از نظر نوع جامعه آماری، غالب تحقیقات مورد استفاده، در مراکز آموزشی (مدارس ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان، کانونهای اصلاح و تربیت و کانون پرورش فکری) انجام شده‌اند.

۱۰۰ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

از بعد موضوعی، تحقیقات مورد استفاده در فراتحلیل، عمدتاً به سه دسته قابل تقسیم بندی‌اند:

تحقیقاتی که درباره ناهنجاری‌های رفتاری - تربیتی دانش‌آموزان انجام شده‌اند.

تحقیقاتی که درباره بزهکاری و هنجارشکنی انجام شده‌اند.

تحقیقاتی که موضوع اصلی آن‌ها بحران هویت و تمایل به مظاهر فریبنده غرب است.

هدف و سؤال اصلی تحقیق

در تحقیقات انجام شده درباره ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی کودکان و نوجوانان، مشخصات عمده‌ایشان چه بوده است و کدام عوامل با پدید آمدن این ناهنجاری‌ها مرتبط بوده‌اند؟

هدف و سؤالات فرعی تحقیق:

ناهنجاری‌های عمده کودکان و نوجوانان دانش‌آموز کدامند و چگونه می‌توان این ناهنجاریها را طبقه‌بندی نمود؟

اوصاف فردی، خانوادگی و اجتماعی کودکان و نوجوانان نابهنجار کدامند؟

کدام عوامل با بروز ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی کودکان و نوجوانان مرتبط بوده‌اند؟

در تحلیل نهایی، عوامل تأثیرگذار بر ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی چگونه قابل طبقه‌بندی و دسته‌بندی هستند؟

مشخصات تحقیق‌های مورد بررسی

بر اساس آنچه تاکنون گفته شد، در این‌جا لازم است توضیحاتی در خصوص تحقیقاتی که مبنای جمع‌بندی قرار گرفته‌اند داده شود. نخست تذکر این نکته لازم است که در حوزه ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی تحقیقات زیادی انجام شده است که همه این تحقیقات قابل استفاده یا حداقل در دسترس نبوده‌اند، بنابراین ملاحظاتی چند در انتخاب تحقیق‌ها در نظر گرفته شده است:

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۰۱

۱- تحقیق درباره یکی از موضوعات بزهکاری دانش‌آموزان، اختلالات رفتاری دانش‌آموزان و یا مسائل هویتی دانش‌آموزان باشد.

۲- تحقیق توسط مؤسسات پژوهشی (طرح پژوهشی) یا توسط دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری انجام شده باشد.

۳- تحقیقات در ۵ سال گذشته انجام شده باشند. در موارد استثنایی از تحقیقات مربوط به دو یا سه سال قبل از آن تاریخ نیز استفاده شده است.

۴- تحقیقات در مناطق مختلف کشور انجام شده باشند.

۵- جامعه آماری تحقیق دانش‌آموزان باشند.

۶- از حداقل اعتبار نظری و روشی برخوردار باشند.

بدین ترتیب مشخصات تحقیق‌های مورد بررسی به صورت زیر بوده است:

تحقیقات همانطور که توضیح داده شد به سه دسته بزهکاری، هویتی و اختلالات رفتاری قابل طبقه‌بندی بوده‌اند. بیشترین تعداد (۲۶ تحقیق) مرتبط با بزهکاری بوده و تعداد تحقیقات مرتبط با مسائل هویتی و اختلالات رفتاری برابر ۱۳ تحقیق بوده‌اند.

توزیع فراوانی پژوهش‌های مورد بررسی بر اساس طبقه‌بندی سه‌گانه

نوع تحقیق	تعداد
بزهکاری	۲۶
هویت	۱۳
اختلالات رفتاری	۱۳
جمع	۵۲

رویکردهای نظری کلان

ناهنجاری‌ها و انحرافات پدیده‌هایی چند عاملی و پیچیده‌اند. پیچیدگی این پدیده‌ها از اضلاع و ابعاد مختلف آن‌ها و همچنین تعداد منابع تغییر (عوامل ایجادکننده آن‌ها) ناشی می‌شود. به همین دلیل علوم مختلف انسانی و اجتماعی با رویکردهای گوناگون به این پدیده‌ها نگریسته‌اند. گاه عوامل زیستی و فیزیولوژی، گاه عوامل

۱۰۲ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

روانشناختی، گاه عوامل روانی - اجتماعی، گاه عوامل اجتماعی و گاه عوامل فرهنگی را در آن عمده نموده و تحلیل نموده‌اند.

آنچه که قطعاً می‌توان گفت آن است که همه مناظر تحلیلی فوق در جای خود درست و قابل قبول‌اند. اما آنچه نباید از خاطر دور داشت آن است که تاکید بیش از اندازه بر هر یک از عوامل به معنی نادیده گرفتن عوامل مهم دیگری است که بدون در نظر گرفتن آن ابعاد، تبیین علمی به طور کامل میسر نخواهد بود.

تشریح و تحلیل تمامی رویکردها در این تحقیق ممکن نیست. به همین دلیل ضمن تشریح هر یک از رویکردها، در نهایت رویکرد جامعه‌شناختی را برای طبقه‌بندی و چارچوب نظری برگزیده و به تشریح آن خواهیم پرداخت.

۱- رویکرد زیست‌شناختی

برخی از دانشمندان بر این باورند که عوامل زیست‌شناختی مانند نقص جسمانی و وضعیت خاص ژنتیکی را باید علت انحراف اجتماعی دانست. توجیه‌های زیست‌شناختی با انتقاداتی فراوان روبرو بوده و پشتیبانان چندانانی را نتوانسته‌اند به خود جلب کنند. دیدگاه‌های سزار لومبروزو مبنی بر عقب‌ماندگی تکامل زیست‌شناختی جنایت‌کاران، دیدگاه شلدون؛ انسان‌شناس جسمانی آمریکایی در خصوص تشخیص سه وضعیت جسمانی اساسی (گرد و چاق، عضلانی و استخوانی) از آن جمله است. همچنین پژوهش درباره رابطه میان رفتار انحرافی آمیز و الگوهای توزیع کروموزم‌ها، هنوز هم انجام می‌گیرد. (کوئن، ۱۳۷۲، ۱۶۳-۶۲)

۲- رویکردهای روان‌شناختی

بسیاری از روانشناسان انحراف را بر حسب نقص شخصیت توجیه می‌کنند؛ به این معنا که برخی از گونه‌های شخصیت بیشتر از گونه‌های دیگر به انحراف گرایش دارند.

زیگموند فروید «خود» را به سه بخش «او»، «خویشتن» و «فرا خویشتن» تقسیم کرده است. «او» بخش ناخودآگاه، غریزی، وادارنده و اجتماعی نشده «خود» را نشان می‌دهد. «خویشتن» بخش خودآگاه و معقول «خود» را می‌نمایاند. به این بخش «دروازه‌بان» شخصیت می‌گویند.

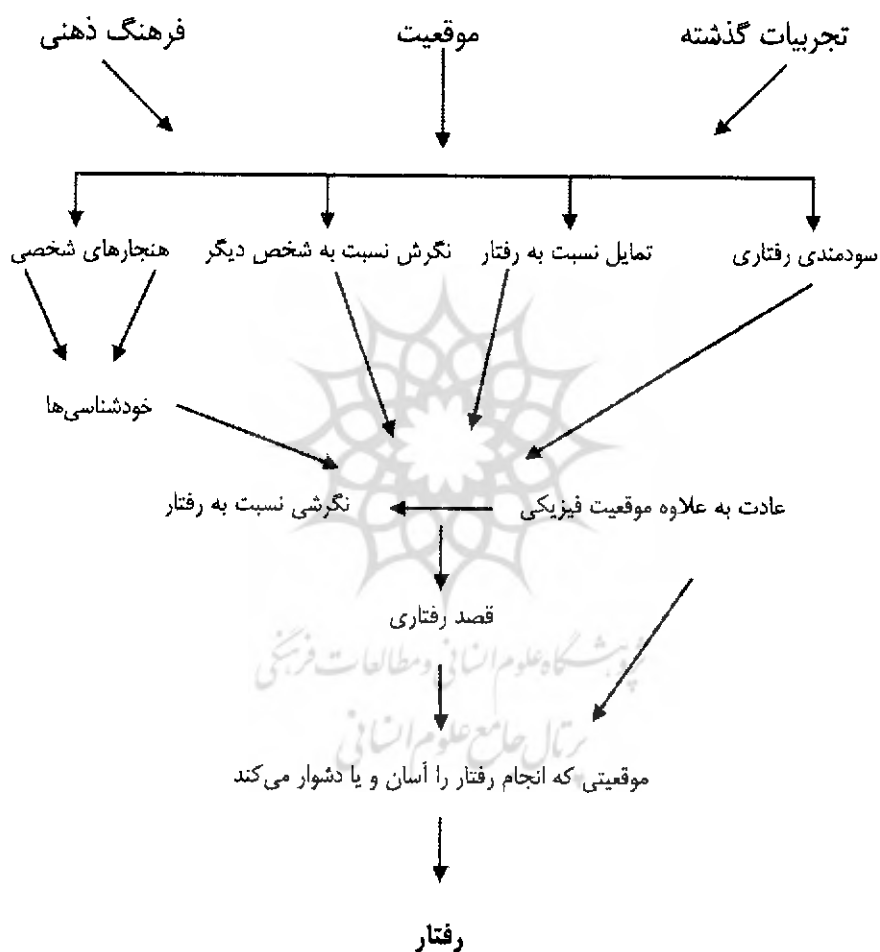
فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۰۳

فراخویشتن به آن بخشی از «خود» اطلاق می‌شود که ارزشهای فرهنگی را جذب کرده و به عنوان وجدان، کار می‌کند. آنهایی که به مکتب روان‌شناختی وابسته‌اند، معتقدند که زمانی رفتار انحراف‌آمیز پیش می‌آید که «او» ی نظارت‌ناپذیر و بسیار فعال، در مقایسه با فراخویشتن کم فعالیت ظاهر می‌شود. حال آنکه در این میان، خویشتن بی تفاوت می‌ماند و در راهنمایی رفتار فرد نقش ایفا نمی‌کند. (کوئن، ۳۷۲، ۱۶۴)

۳- رویکردهای فرهنگی

یکی از رویکردهای فرهنگی برای تبیین ناهنجاری رفتاری آن است که رفتار را بر پایه مبانی فرهنگی، موقعیت و تجربیات گذشته فرد که همگی در یک عرصه فرهنگی خاص اتفاق می‌افتد، تبیین نماییم. در این رویکرد که سابقه در مکتب فرهنگ و شخصیت در انسان‌شناسی دارد، رفتار به صورت زیر از فرهنگ متأثر دانسته می‌شود.

نمونه دیگری از رویکردهای فرهنگی تبیین انحراف، دیدگاه «خرده فرهنگ منحرف» است. در این رویکرد گفته می‌شود: «بخش مهمی از رفتار انحراف‌آمیز، معمولاً در چهارچوب یک گروه منحرف انجام می‌گیرد. غالباً مردمی که در انحراف خاص با همدیگر اشتراک دارند، به منظور دوگانه‌ای، حمایت متقابل و فراهم آوردن تسهیلاتی برای ارتکاب اعمال خلافشان، گرد هم می‌آیند. خرده فرهنگ منحرف به طرز رفتار، ارزش‌های غالب و تفاهم متقابل اطلاق می‌شود که اعضای یک دسته در آنها تجربیات گذشته موقعیت فرهنگ ذهنی سهیم‌اند، ولی جامعه متعارف آنها را قبول ندارد. پیوند خرده فرهنگ منحرف با بقیه جامعه گسیخته است. زیرا این خرده فرهنگ از هنجارها، ارزش‌ها و زبان و اصطلاحاتی استفاده می‌کند که ویژه خودش است. بسیاری از افرادی که جامعه متعارف آنها را طرد کرده، برای پیدا کردن منزلت، آسایش و پذیرشی از نوع دیگر، جویای پیوستن به خرده فرهنگ منحرف می‌شوند. آنها پس از پیوستن به این خرده فرهنگ، فراگردی از اجتماعی شدن را از نو آغاز می‌کنند تا قواعد رفتاری پذیرفته شده و نقش شایسته‌شان را در این چهارچوب جدید یاد بگیرند. (کوئن، ۱۳۷۲، ص ۱۶۷)

(تری یاندریس، ۱۳۷۸، ص ۳۱۶)

۴- رویکردهای جامعه‌شناختی

نظریه‌ها و رویکردهای جامعه‌شناختی در تحلیل ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی از تنوع بسیاری برخوردار دارند.

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۰۵

این تنوع را می‌توان بر اساس سطح مطالعه (کلان، میانه، خرد) توضیح داد. پیدایش ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی می‌تواند ریشه در تغییرات عمومی نظام اجتماعی و فرهنگی داشته باشد؛ نظیر میزان توسعه اجتماعی، فرهنگی، بی‌سازمانی اجتماعی، نظام نهادین و... یا به عوامل سطح میانه مربوط باشد مثل تأثیر نظام خانواده نظام ارتباطات، مناسبات شهروندی، مناسبات دینی، نظام آموزشی و تربیتی، و در آخر می‌تواند به عوامل سطح خرد مربوط باشد از جمله شرایط سنی، جنسی، نوبت ولادت، وضع مناسبات فرد با اعضای خانواده و... بر این اساس ضمن تشریح دیدگاه سطوح واقعیت اجتماعی، سعی خواهد شد امکان طبقه‌بندی انواع و علل ناهنجاری‌ها فراهم شود.

سطوح واقعیت اجتماعی

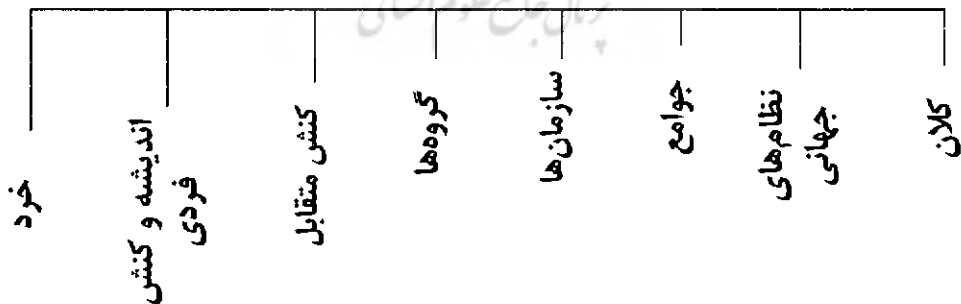
قضیه سطوح واقعیت اجتماعی بر اساس دو پیوستار قابل درک است:

پیوستار خرد - کلان

پیوستار ذهنی - عینی

نخستین پیوست را که همان پیوست خرد - کلان است می‌توان به شکل زیر

ترسیم کرد:

پیوستار ذهنی - عینی که اهمیت آن از پیوستار خرد - کلان کمتر نیست، به این صورت قابل تشریح است:

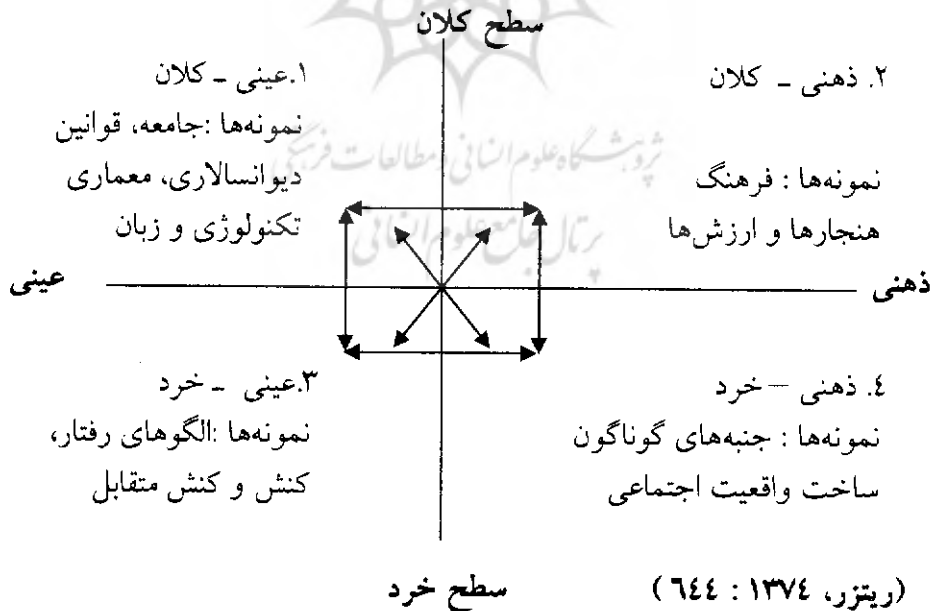
یک پدیده اجتماعی عینی، کرانه و وجود واقعی و مادی دارد. کنش‌گران، کنش، کنش متقابل، ساختارهای دیوان‌سالارانه، قوانین و دستگاه‌های دولتی را می‌توان به

۱۰۶ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

عنوان پدیده‌های عینی در نظر گرفت. اما پدیده‌های دیگری نیز هستند که تنها در قلمرو افکار وجود دارند و هیچ‌گونه وجود مادی ندارند. این پدیده‌های جامعه‌شناختی عبارتند از: فراگردهای ذهنی، ساخت اجتماعی واقعیت، هنجارها، ارزش‌ها و بسیاری از عناصر فرهنگ. (ریتزر، ۱۳۷۴: ۶۴۳)

در این جا نظر بر این است که یک انگاره اجتماعی تلفیقی، باید به چهار سطح واقعیت اجتماعی پردازد. به این شکل که پدیده‌ها به چهار دسته قابل طبقه‌بندی‌اند:

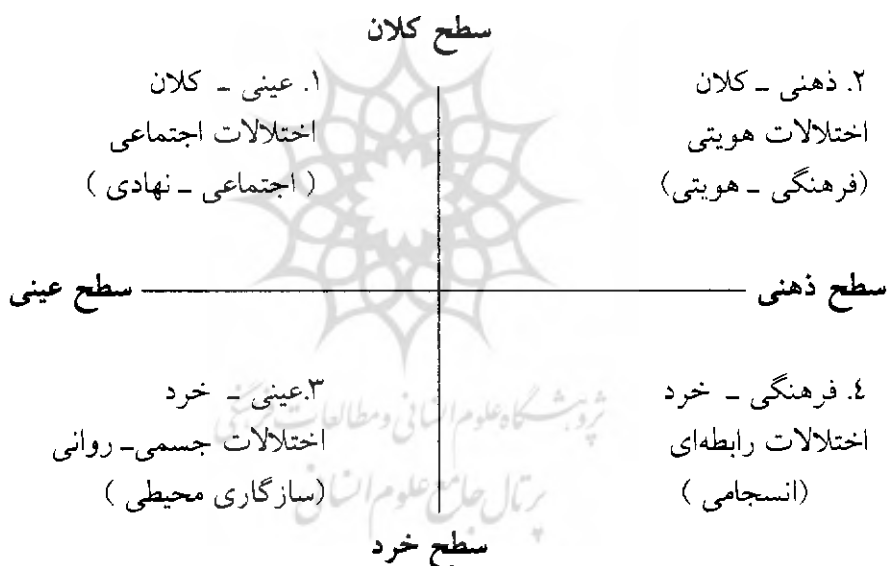
- پدیده‌های عینی سطح کلان مثل دیوانسالاری؛
- ساختارهای ذهنی - کلان مثل ارزش‌ها؛
- پدیده‌های عینی - خرد مثل الگوهای کنش متقابل؛
- واقعیت ذهنی - خرد مثل فراگرد ساخت واقعیت؛

بر اساس طبقه‌بندی (ریتزر) و شکل فوق می‌توان انواع ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی را به چهار دسته زیر طبقه‌بندی نمود:

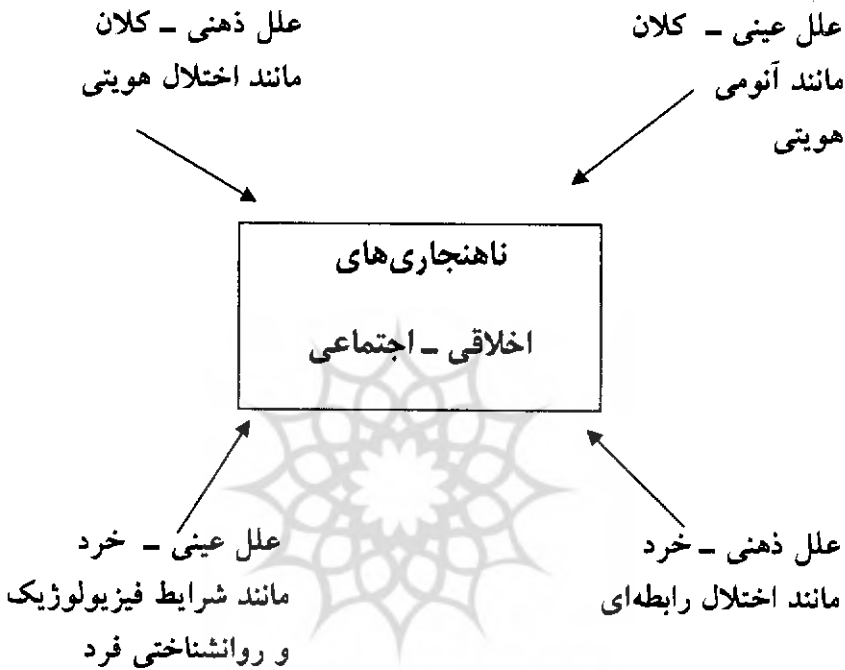
فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۰۷

۱. ناهنجاری‌های اجتماعی - نهادی ← اختلال در روابط رسمی
 ۲. ناهنجاری‌های ذهنی - هویتی ← اختلال هویتی
 ۳. ناهنجاری‌های جسمی - روانی ← اختلال جسمی - روانی
 ۴. ناهنجاری‌های انسجامی ← اختلال انسجامی (پیوند فرد با جامعه)
- از الگوی فوق می‌توان به این بصیرت رسید که ناهنجاری‌های اخلاقی و رفتاری به صورت زیر قابل طبقه‌بندی‌اند:

در صورتی که بخواهیم علل بروز ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی را طبقه‌بندی نماییم بر اساس طرح فوق می‌توان از چهار دسته علل صحبت کرد:

۱. علل عینی - کلان مثل آنومی؛
 ۲. علل ذهنی - کلان مثل اختلال‌های هنجاری؛
 ۳. علل عینی - خرد مثل شرایط سنی، جنسی، فیزیولوژیک و روانشناختی؛
 ۴. علل ذهنی - خرد مثل اختلالات رابطه‌ای و والدینی، معلم و شاگردی، رابطه بین دو جنس، رابطه بین همالان؛
- به عبارت دیگر می‌توان شمای روابط متغیرهای سطوح مختلف را به صورت زیر ترسیم نمود:

طبقه‌بندی بر اساس خرده نظام‌های کنش

طبقه‌بندی خرده‌کنش بر اساس الگو و نظریه مشهور تالکوت پارسونز ارائه شده است. در این الگو، هر نظام اجتماعی از چهار خرده نظام کنش، با چهار تکلیف کارکردی تشکیل شده است.

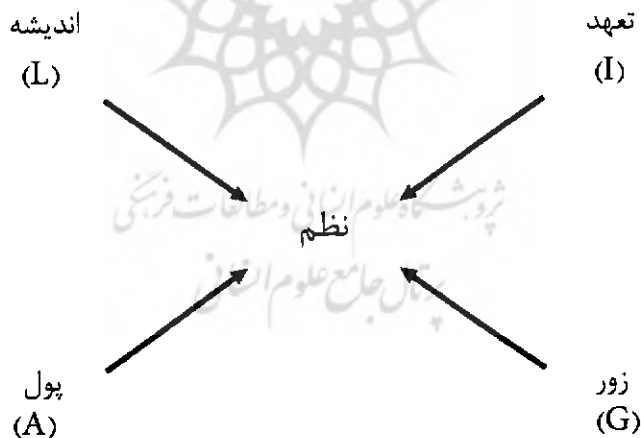
حفظ و نگهداشت الگو ^۲	فرهنگ	اجتماع	انسجام اجتماعی ^۱
	اقتصاد	سیاست	
سازگاری ^۴			

- 1 . Integration
- 2 . Latency
- 3 . Goal Attainment
- 4 . Adaptation

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۰۹

در صورتی که در هر نظام اجتماعی، نظام‌های کنش به وظایف خود عمل نمایند، می‌توان انتظار داشت که نظم اجتماعی برقرار شود. از سوی دیگر در درون هر یک از خرده نظام‌های کنش و درکل نظام اجتماعی، مجموعه‌ای غیرقابل شمارش از خرده نظام‌های اجتماعی کوچک یا بزرگ وجود دارند که آنها نیز در درون خود، دارای چهار بعد اقتصاد، سیاست، اجتماع و فرهنگ هستند. از جمله می‌توان خانواده یا مدرسه را به عنوان نظام‌هایی اجتماعی از چهار جزء فوق مرکب دانست. اگر رفتار نابهنجار، رفتاری خلاف نظم تلقی شود، می‌توان با توجه به ابعاد چهارگانه نظم، یعنی ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی به پاسداران اصلی نظم اجتماعی متوجه شد:

تعهد، اندیشه، یول و زور، پاسداران امید و ژنریک هر نظم اجتماعی‌اند:

«کم و کیف هر کدام از این چهار عنصر، در هر نظام اجتماعی تجربی، متفاوت و متغیر است. یعنی اگر جامعه در فاز اقتصادی (A) باشد، نظم اجتماعی آن بیشتر متکی به پول و ثروت است و در صورتی که در فاز اجتماعی باشد متکی به تعهد، و اگر سیاسی باشد، نظم آن بیشتر متکی به زور و اگر جامعه در فاز فرهنگی باشد، نظم آن بیشتر تکیه بر اندیشه دارد.» (چلبی، ۱۳۷۴، ص ۸۶)

مدرسه و به طور کلی نظام آموزش و پرورش از حیث نوع نظم اجتماعی، علی‌القاعده، باید متکی به نظم فرهنگی و اجتماعی باشد. اگر چه در نظام آموزش و

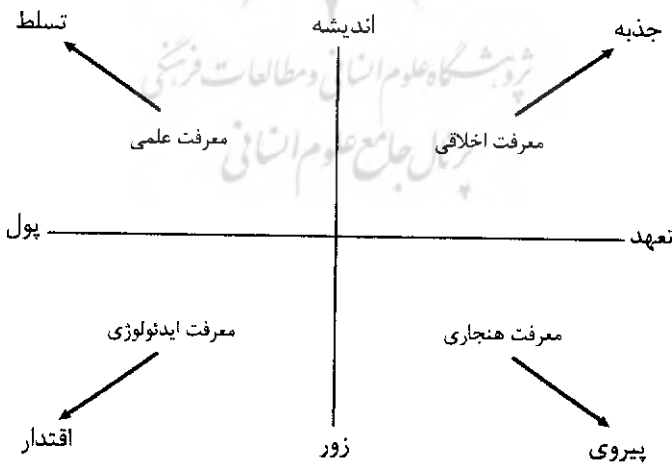
۱۱۰ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

پرورش مدرسه و کلاس درس و حتی در کنش متقابل بین معلم و شاگرد، معلمان با یکدیگر، شاگردان با هم، معلمان با مدیر، هر چهار پاسدار نظم اجتماعی (پول، زور، اندیشه و تعهد) حاضرند.

مصادق این چهار عنصر در آموزش و پرورش مدرسه‌ای به قرار زیر است:
پول: حقوق معلمان و کارکنان، شهریه، رابطه مالی مدرسه با خانواده امکانات آموزش و تجهیزات.

زور: اعمال قواعد و بخشنامه توسط مدیر، ناظم و معلمان.
تعهد: احساس مسوولیت در قبال روابط همکاری، روابط معلم و شاگردی، روابط اولیا و مربیان

اندیشه: اعتقاد به اصالت علم و اندیشه، اعتقاد به آموزنده بودن و ضروری بودن مدرسه برای آموزش و غیره
 از ترکیب عناصر چهار گانه فوق به ترتیب زیر، عناصر دیگری در نظم پدید می‌آید:

«در صورتی که یکی از انواع معرفت (در نمودار فوق) با رابطه اجباری ترکیب شود، می‌تواند بالقوه باعث نوعی حيله یا به اصطلاح زور پوشیده گردد. به این ترتیب، به طور تحلیلی می‌توان چهار نوع زور پوشیده را در روابط اجباری از هم تمیز داد.»

فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۱۱

حیله اخلاقی	L	I
	A	G
حیله علمی		حیله ایدئولوژیک

و بر این اساس از ترکیب معرفت‌های مختلف با روابط اجباری انواع حیله ایجاد می‌شود.» (چلبی، ۱۳۷۴، ص ۸۸ - ۸۷)
 با مدنظر قرار دادن دوباره چهار خرده‌نظام کنش یا چهار بعد نظام (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی) می‌توان ناهنجاری‌ها را بر همان اساس، طبقه‌بندی نمود.

فرهنگی	L	I
	ناهنجاری‌ها	
	A	G
اقتصادی		سیاسی

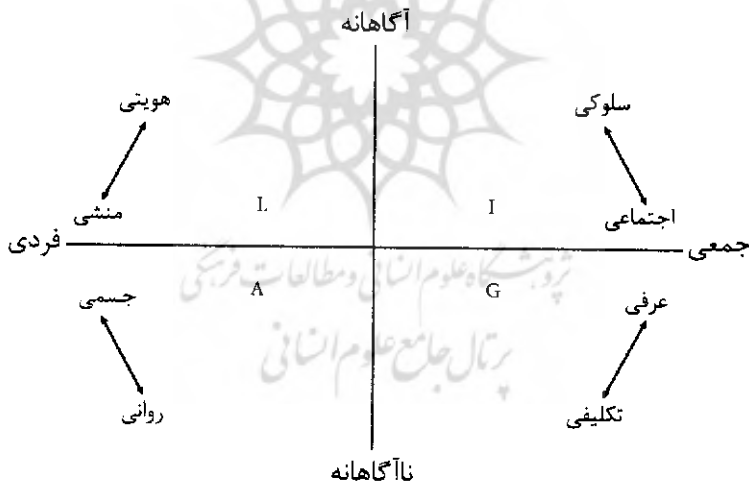
و نیز بر اساس طبقه‌بندی چهار پاسدار نظم اجتماعی نیز، می‌توان به نکته فوق رسید.

اندیشه‌ای	L	I
	ناهنجاری‌ها	
	A	G
پولی		قدرتی

با مصداقی کردن چهار بعد نظم و پاسداران آن، می‌توان چهار دسته از ناهنجاری‌های اجتماعی و اخلاقی را در بین دانش‌آموزان در آموزش و پرورش به دست داد:

ناهنجاری‌های تخطی از معرفت علمی (ناآگاهانه)	L ناهنجاری‌های رفتاری - اخلاقی دانش آموزان	I ناهنجاری‌های تخطی از معرفت اخلاقی (آگاهانه)
ناهنجاری‌های فردی، روانی، فیزیولوژیک (ناآگاهانه)	A	G

با ترکیب دو طرح «گونه شناسانه» در طبقه‌بندی انواع ناهنجاری‌های اجتماعی اخلاقی، می‌توان به نتیجه زیر رسید:

هم‌چنین ناهنجاری‌ها را می‌توان بر اساس ظاهر آنها و نوع خللی که در اجتماع و مدرسه ایجاد می‌کنند به چهار دسته تقسیم‌بندی کرد.

ناهنجاری منشی - هویتی	L ناهنجاری رفتاری - اخلاقی دانش‌آموزان A	I ناهنجاری سلوکی اجتماعی
ناهنجاری سازگاری (روانی، جسمی، اقتصادی)		G ناهنجاری در امور تکلیفی

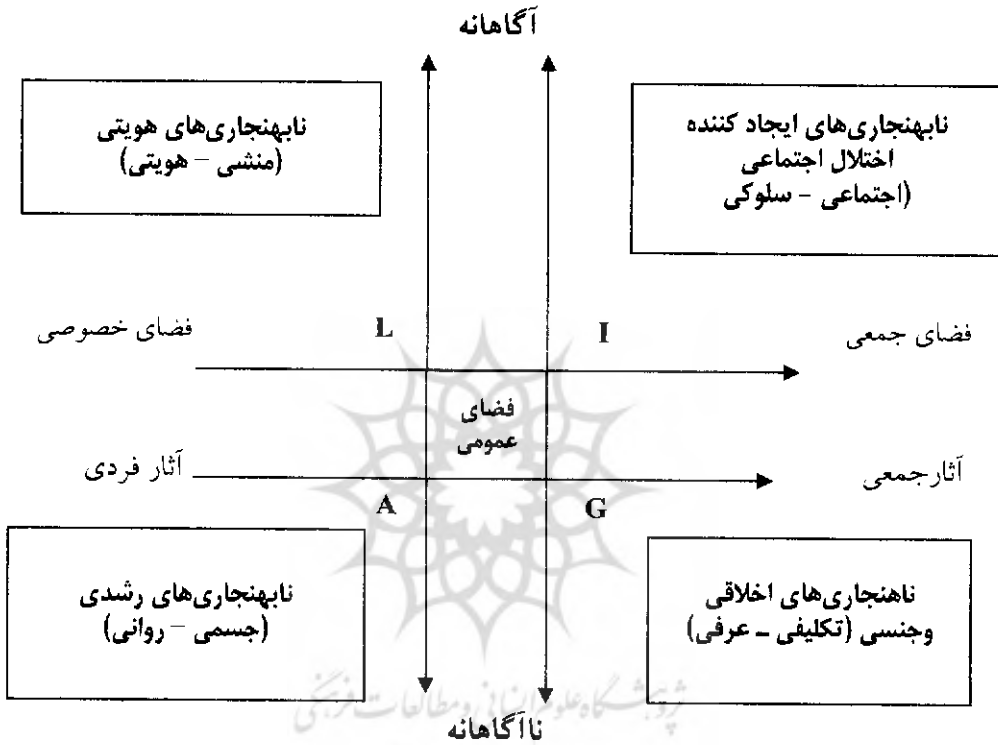
فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۱۳

بر اساس آنچه گفته شد می‌توان چهار گونه از ناهنجاری‌ها را به شرح زیر تشخیص داد:

۱. ناهنجاری‌های جسمی - روانی؛
 ۲. ناهنجاری‌های تکلیفی - عرفی؛
 ۳. ناهنجاری‌های اجتماعی - سلوکی؛
 ۴. ناهنجاری‌های منشی - هویتی؛
- این چهار طبقه را می‌توان بر پایه سه مشخصه الف: وضع آگاهی؛
ب: وضع فردی یا جمعی بودن؛
پ: نوع تکالیف کارکردی؛
به صورت زیر در نظر گرفت:

طبقه‌بندی انواع ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی در دانش آموزان

مؤلفه‌ها انواع ناهنجاری	وضع آگاهی	فردی - جمعی بودن	خرده نظام	«اسدار نظم	علامت اختصاصی	تکلیف تخطی شده	نوع غالب در آموزش و پرورش
جسمی - روانی	ناآگاهانه	فردی	اقتصادی	پول	A	سازگاری	ضعف یادگیری
تکلیفی - عرفی	ناآگاهانه	جمعی	سیاسی	زور	G	هدف‌رسی	تقلب
اجتماعی - سلوکی	آگاهانه	جمعی	اجتماعی	تعهد	I	یکپارچگی	پرخاش، سرقت
منشی - هویتی	آگاهانه	فردی	فرهنگی	اندیشه	L	حفظ و نگهداشت الگو	مسائل منشی و هویتی

طرح طبقه‌بندی انواع ناهنجاری‌ها

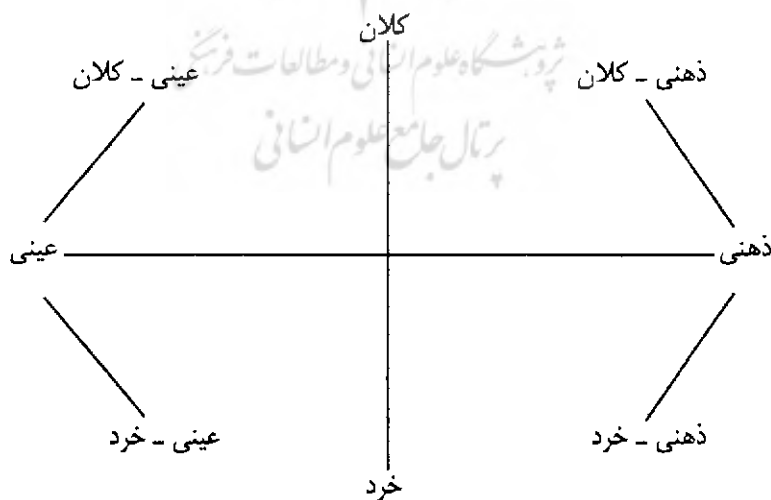
برای طبقه‌بندی انواع ناهنجاری‌ها از دستگاه نظری پارسونز و تقسیم‌بندی سطوح واقعیت اجتماعی: خرد، کلان و عینی ذهنی گیدنز استفاده شده است. عناصر اساسی نظام اجتماعی، خرده نظام‌های کنش: اقتصاد، سیاست، اجتماع، فرهنگ و تکالیف کارکردی هر یک سازگاری، هدف‌رسی، انسجام، حفظ و نگهداشت الگو و پاسداران نظم در هر یک از آنها پول، زور، تعهد و اندیشه و همچنین شیوه‌های اعمال نظم آنها اقتدار توانائی، پیروی، جذب و تسلط است.

تخطی از هنجارهای موجود در هر یک از چهار خرده نظام، می‌تواند تعبیر به نوعی حيله شود. این حيله (علمی، ایدئولوژیک، اخلاقی و فلسفی) بر مبنای آنکه می‌تواند حيله‌ای مالی، قدرتی، تعهدی و اندیشه‌ای باشد، به انواعی از تخطی یا

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۱۵

ناهنجاری بدل می‌شود که دارای سطوح و انواع چهارگانه متناسب با نکات فوق است. این تخطی‌ها عبارتند از :

- تخطی از سازگاری محیطی،
 - تخطی از مقررات و هنجارها،
 - تخطی از معرفت اجتماعی،
 - تخطی از معرفت علمی،
- متناسب با انواع تخطی‌ها می‌توان از چهار گونه ناهنجاری بحث کرد :
- ناهنجاری جسمی - روانی،
 - ناهنجاری تکلیفی - عرفی،
 - ناهنجاری اخلاقی - سلوکی،
 - ناهنجاری فرهنگی - هویتی،
- این چهار نوع ناهنجاری با چهار سطح واقعیت اجتماعی تناسب دارد.

بنابراین با ترکیب دو طبقه‌بندی پارسونزی و گیدنزی از واقعیت اجتماعی، می‌توان چهار نوع ناهنجاری را تشخیص داد:

۱۱۶ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

خرده نظام‌های کنش (پارسونز)	سطوح واقعیت اجتماعی (گیدنز)	نوع ناهنجاریها (پارسونز)	نوع ناهنجاری‌های (گیدنز)	ترکیب دو طبقه بندی
اقتصاد	عینی - خرد	جسمی - روانی	جسمی - روانی	جسمی - روانی
سیاست	عینی - کلان	تکلیفی - عرفی	اجتماعی - نهادی	روابط رسمی (ارتباطی)
اجتماع	ذهنی - خرد	انسجامی - اجتماعی	اخلاقی - سلوکی	انسجامی هویتی
فرهنگ	ذهنی - کلان	فرهنگی - هویتی	فرهنگی - هویتی	

فرهنگ	اجتماع	سیاست	اقتصاد	خرده نظام کنش
L	I	G	A	علام
حفظ و نگهداشت الگو	انسجام	هدف رسمی	سازگاری	تکالیف کارکردی
اندیشه	تعهد	زور	پول	پاسداران نظم
اعتقاد و اصالت اندیشه و علم، ضرورت علم	روابط همکاری روابط معلم و شاگردی، روابط اولیا و مربیان	بخشنامه‌ها، برنامه درسی پنهان، انضباط	حقوق، شهریه، رابطه مالی، امکانات آموزشی، تجهیزات	مصادیق در مدرسه
تسلف	جذب	پیروی	اقتدار (توانایی)	اعمال نظم
حیله فلسفی	حیله اخلاقی	حیله ایدئولوژیک	حیله علمی	نوع حیله یا تخلف
اندیشه ای	تعهدی	قدرتی	مائی-پولی	نوع ناهنجاریها
تخطی از معرفت علمی	تخطی از معرفت اخلاقی	تخطی از مقررات و هنجارها	تخطی از سازگاری محیطی-فردی-روانی-فیزبولوژیک	سطح و نوع ناهنجاریها
فرهنگی - هویتی	اخلاقی - سلوکی انسجامی - اجتماعی	تکلیفی - عرفی اجتماعی - نهادی	جسمی - روانی	عنوان ناهنجاری
هویتی	انسجامی	روابط رسمی	جسمی - روانی	نوع اختلال
ذهنی - کلان	ذهنی - خرد	عینی - کلان	عینی - خرد	سطح واقعیت

با اتکاء به طبقه‌بندی ارائه شده‌اینک می‌توان علل ناهنجاریها را با اخذ بصیرت از عبدالمهی (۱۳۸۱: ۴۳) طبقه‌بندی کرد. ناگفته پیداست که در این تحقیق، قصد محقق بررسی تمام انواع ناهنجاری‌ها نبوده است.

الف - شرایط سطح کلان (نظام هنجاری - جامعه)

- عدم توازن بین خرده نظام آموزش و پرورش با سایر خرده نظام‌های جامعه؛
- عدم تعادل مناسب بین آموزش و پرورش و خرده نظام‌های دیگر در جامعه؛
- سلطه عنصر سیاسی بر آموزش و پرورش؛
- تعارض بین زندگی ایلی، روستایی و شهری ایران؛ اقتضائات آموزش و پرورش؛
- تعارض بین نظام آموزش و پرورش و نظام شخصیت دانش آموزان و معلمان؛
- توسعه نابرابر و نامتوازن (عدم تناسب سطح توسعه آموزش و پرورش با سایر عناصر نظام اجتماعی)؛
- موقعیت پیرامونی کشور در جهان و تأثیر آن بر آموزش و پرورش (تأخر علمی)؛
- استفاده نامناسب از فناوری نوین ارتباطی در آموزش و پرورش؛

ب- شرایط و عوامل سطح میانی

(نظام اجتماعی؛ نارسایی ساختاری یا کارکرد خرده نظام‌ها در آموزش و پرورش)

فرهنگ آموزشی

- نارسایی در تولید و توزیع سرمایه فرهنگی (ضعف تولید علم و خلاقیت)
- خاص‌گرایی و نفاق فکری و فرهنگی - فرهنگ خشونت (گزینش معلم برخورد با نقدها)
- تعارض بین سنت و مدرنیته (تعارض نو بودن یا سنتی بودن)
- ضعف فرهنگی گفتگو و مفاهمه (معلم و شاگرد، مدرسه و خانواده) تعارض ارزشی (خانه و مدرسه)

اجتماع آموزشی

- نارسایی در تولید و توزیع سرمایه اجتماعی (ضعف اعتماد بین عناصر آموزشی)
- آنومی اجتماعی (عدم تناسب وسایل و اهداف آموزشی)
- خاص‌گرایی و تعارض بین اقوام و اقشار از نظر برخورداری از

منابع

- تبعیض اجتماعی (دختر و پسر، روستا و شهر، جنوب شهر و

شمال شهر، غیر انتفاعی - دولتی - نمونه مردمی)

- ضعف اعتماد اجتماعی

- ضعف انسجام اجتماعی

سیاست آموزشی

- نارسایی در تولید و توزیع سرمایه سیاسی (ضعف در پرورش سیاسی)

- ضعف مشارکت اجتماعی در آموزش و پرورش ضعف قوانین

- رواج اقتدار سستی، تنبیه بدنی یا روحی، تحقیر و...

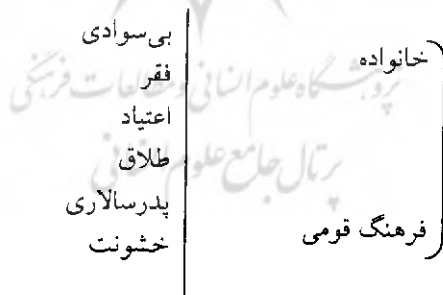
اقتصاد آموزشی

- نارسایی در تولید سرمایه اقتصادی - عدم تناسب ساختار آموزشی با ساختار اقتصادی

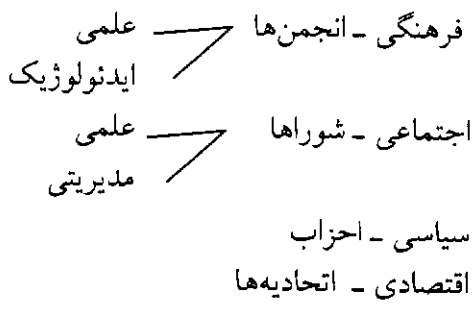
- نابرابری در توزیع فرصت‌های آموزشی به‌عنوان فرصت اشتغال

- ابهام و عدم شفافیت برای ورود حوزه اقتصاد به آموزش و پرورش

نارسایی ساختاری یا کارکرد نهادهای غیررسمی در آموزش و پرورش

فقدان یا نارسایی ساختاری کارکرد نهادهای مستقل مدنی در آموزش و پرورش

نارسایی ساختاری یا کارکرد نهادهای رسمی در آموزش و پرورش

رسانه‌ها ← تضاد ارزش‌های آموزشی - خانه و رسانه‌ای
تبلیغ خشونت

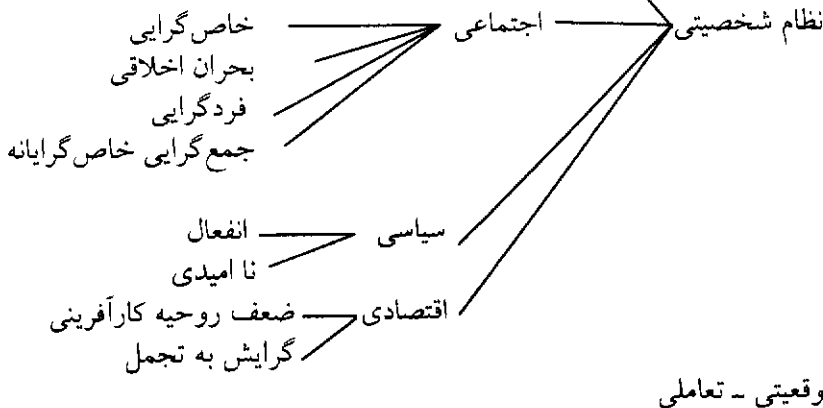
مدرسه ← ضعف تعامل معلم و دانش آموز
ضعف تعامل خانه و مدرسه

پ - شرایط و عوامل سطح خرد (ویژگی‌های فردی (معلم و دانش آموز)

جسمی - روانی

بیماری و نقص جسمانی
ضایعات روانی و افسردگی
تجربه شکست پی‌درپی
احساس عدم بصیرت
احساس بی‌عدالتی و عدم تأمین اجتماعی
احساس عدم آزادی و عدم تأمین جانی
احساس محرومیت

فرهنگی ← ضعف خرد گرایی
ضعف انسجام فکری

اجتماعی شدن ناقص	موقعیتی - تعاملی
عدم برخورداری از تخصص و مهارت	
شیوه گذراندن اوقات فراغت	
بی‌سوادی	
بی‌کاری	
فقر و شکاف بین انتظارات و امکانات	
اعتیاد به مواد مخدر	
تماس با افراد و محیط‌های ناسالم	
ازدواج ناموفق	
بیگانگی از خود	

نتیجه‌گیری اجمالی

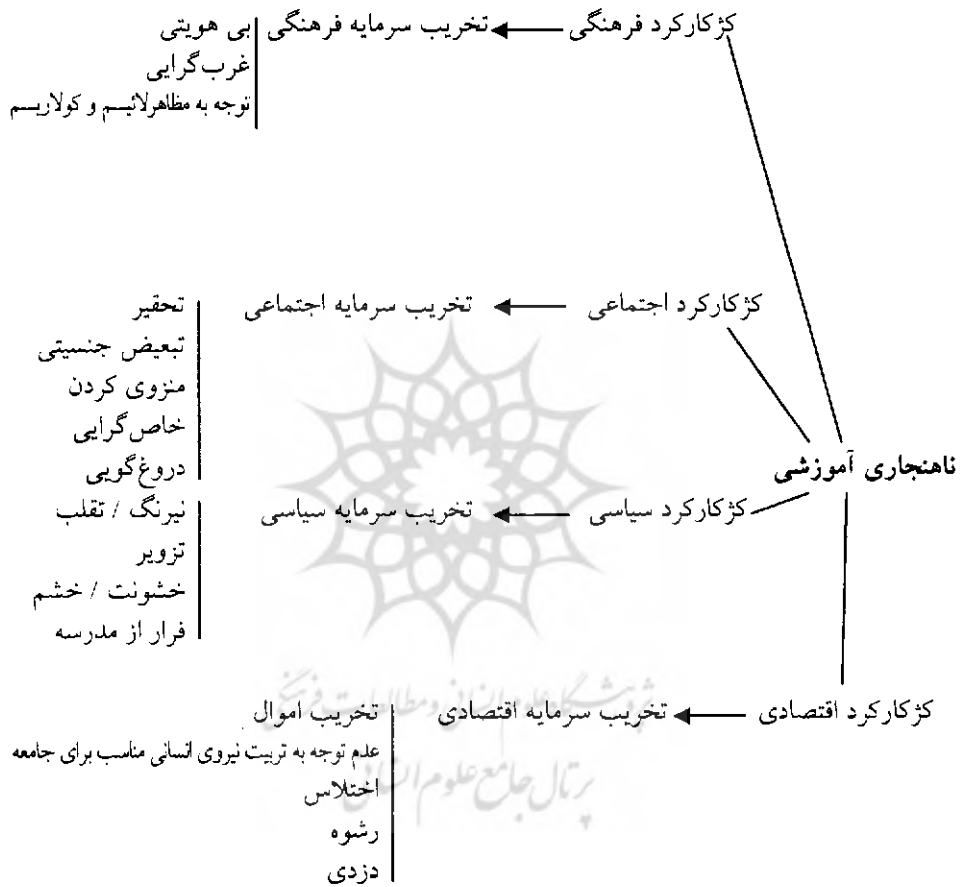
۱ - ناهنجاری‌های انسجامی (اخلاقی - سلوکی)

در بررسی بیست و شش پژوهشی که به موضوع بزهکاری در میان جوانان و نوجوانان پرداخته بودند، معلوم گردید که اغلب بزهکاران دارای سابقه جرم نبوده و برای اولین بار مرتکب «بزه» شده بوده‌اند. مهم‌ترین انواع جرایم ارتكابی، دزدی، جرایم جنسی، نزاع و درگیری و اعتیاد و مهم‌ترین بهانه‌های عنوان شده توسط مجرمین، معاشرت با دوستان ناباب، محیط اجتماعی نامناسب و مشکلات خانوادگی بوده است.

بر اساس اطلاعات به دست آمده از پژوهش‌های مورد بررسی، درباره مشخصات فردی نوجوانان و جوانان بزهکار می‌توان به نکات زیر اشاره نمود:

بیشترین درصد بزهکاران، نوجوانان ۱۸ - ۱۶ ساله بوده‌اند، که با در نظر گرفتن وجود یک فاصله زمانی ۳ - ۲ ساله بین زمان وقوع جرم و زمان تحقیق می‌توان سن وقوع «بزه» را ۱۵ - ۱۴ سالگی در نظر گرفت، یعنی پایه‌های اول تا سوم راهنمایی بیشترین احتمال خطر را داشته‌اند. در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه هم دانش‌آموزان سال سوم (۱۸ - ۱۷ ساله)، بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۲۱

بر اساس پژوهش‌های ذکر شده نمی‌توان در مورد ترکیب جنسیتی بزهکاران نظری داد چون این پژوهشها انتخابی بوده‌اند و برخی از آنها بر اساس جنس طراحی شده‌اند. ولی بر اساس اطلاعات کتاب «ایران در آئینه آمار، سال ۱۳۷۹» می‌توان گفت که تنها ۱۱٪ دستگیر شدگان جرائم مختلف، دختر بوده‌اند. از آنجایی که نوجوانان و جوانان بزهکار عموماً از طبقات پایین اجتماع بر می‌خیزند، بخش بزرگی از آنها شاغل بوده و در مشاغلی مثل کارگری ساختمان، دستفروشی و شاگردی مشغول به کار بوده‌اند. هم‌چنین درباره ویژگیهای خانوادگی بزهکاران در تحقیق‌های بررسی شده نکات زیر به چشم می‌خورند:

۱۲۲ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

نزدیک به ۴۵٪ بزهکاران دارای خانواده‌ای با پایگاه اقتصادی - اجتماعی پائین بوده و تنها ۱۰٪ ایشان دارای خانواده‌ای از طبقات بالا بوده‌اند. نسبت مادران شاغل به مادران بیکار، در بین این بزهکاران بیشتر از نسبت کل زنان شاغل، به بیکار در سال ۱۳۷۹ بوده است، که نشان دهنده بد بودن وضعیت اقتصادی خانواده‌های ایشان و احياناً فقدان سرپرست مرد است. روی هم‌رفته شغل پدر در ۲۵٪ از بزهکاران مورد بررسی، کارگری (روزمزد، ساختمان، کشاورزی، غیرماهر و صنعتی) و در ۱۰٪ ایشان هم کارمند (دون پایه) دولت بوده است. که نشان دهنده منزلت پایین اجتماعی و درآمد کم ایشان است، به طوریکه میزان درآمد خانواده‌های بررسی شده «کم» و کم‌تر از متوسط جامعه بوده است.

سطح سواد والدین بزهکاران مورد بررسی، بسیار پائین، و تحصیلات پدران ایشان عموماً کمتر از دیپلم بوده است.

بعد خانوار اغلب خانواده‌های مورد اشاره بیشتر از متوسط بعد خانوار در کل کشور (۷/۵۲ نفر) بوده است.

نسبت خانواده‌های اجاره‌نشین کشور در سال ۱۳۷۵ برابر با ۱۳/۴۹٪ بوده، در حالی که بر اساس پژوهش‌های انجام شده در این تحقیق متوسط آمار خانواده‌های اجاره‌نشین در بین بزهکاران، ۲۲/۶٪ بوده است.

بیشتر بزهکاران، روستائینی بوده‌اند که در حاشیه شهرها و یا در شهرهای کوچک زندگی می‌کرده‌اند.

متأسفانه در اکثر پژوهش‌های مورد اشاره، وضعیت حیات والدین بررسی نگردیده است ولی در دو تحقیق، درصد فوت یکی از والدین یا هر دو آن‌ها روی هم ۲۸/۶ و ۳۸ درصد گزارش شده است.

درباره سایر ویژگی‌های خانواده نوجوانان و جوانان بزهکار می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

در مطالعات انجام شده، غالب نوجوانان و جوانان بزهکار به ضعف یک کارکرد مهم خانواده که همانا حمایت خانوادگی است اشاره کرده‌اند. همچنین رابطه مستقیمی بین شدت و سابقه بزه در بزهکاران و احتمال آن‌که پدر، یا مادر و یا هر دو

و یا سایر فرزندان خانواده، دچار اعمال انحرافی شده باشند بیشتر است. به‌ویژه آنکه اعتیاد به مواد مخدر در بخش زیادی از خانواده‌های ایشان گزارش شده است. درباره وجود روابط صمیمانه بین بزهکار و خانواده باید گفت که چنین روابطی بسیار کم و محدود بوده و شیوه مدیریت خانواده‌ها عموماً «دیکتاتور مآبانه» بوده است. از علل کمبود صمیمیت در روابط خانوادگی می‌توان به وجود تبعیض بین فرزندان و وجود خشونت خانوادگی که اکثراً به شکل تنبیه بدنی خود را نشان داده و بیشتر بر علیه دختران و خواهران وجود داشته تا در مورد پسران و برادران، اشاره کرد. روی هم رفته بیش از ۵۰٪ بزهکاران در خانه مورد تنبیه بدنی قرار گرفته‌اند. در تحقیق‌هایی که به مسأله ناسازگاری والدین بزهکاران پرداخته‌اند، مشاهده می‌شود که نزاع و ناسازگاری در این خانواده‌ها بسیار بالاتر از خانواده‌های افراد عادی است و در مواردی حتی تا بیش از ۷۰٪ افراد به وجود چنین مشکلی اشاره کرده‌اند.

روی هم رفته بیش از ۳۰٪ بزهکاران مورد بررسی به ازدواج مجدد والدین خود اشاره کرده‌اند و هم‌چنین تعداد پاسخگویانی که به طلاق، نابسامانی و از هم گسیختگی خانواده خود اشاره کرده‌اند تفاوت معناداری با آنچه که در خانواده‌های افراد معمولی دیده می‌شود داشته و خیلی زیادتر بوده است.

۲- ناهنجاری‌های ارتباطی (تکلیفی - عرفی)

مدرسه‌گریزی، دروغ‌گویی، تقلب، و حسادت از جمله ناهنجاری‌های ارتباطی هستند که همانطوری که قبلاً اشاره شده با ناهنجاری‌های انسجامی تفاوت دارند چرا که تنها به ارتباط میان فردی مربوط می‌شوند و مثل انواع انسجامی به اصطلاح وجدان جمع را جریحه‌دار نمی‌کنند.

برخی از نتایج و استنتاجات تحقیق در خصوص ناهنجاری‌های ارتباطی (تکلیفی - عرضی) به قرار زیرند:

- تهدیدات و احساس ناامنی در مسیر و در حین فعالیت‌های مدرسه‌ای (کلاس و زنگ تفریح) و ترس از نتایج ضعیف آموزشی و عقوبت آن از سوی خانواده و عوامل اجرایی مدرسه مهمترین عوامل مدرسه‌گریزی به شمار می‌روند.

- دروغ‌گویی در مدرسه به احساس بی‌اعتمادی، صمیمانه نبودن روابط دانش‌آموز با معلم و سایر عوامل مدرسه‌ای می‌تواند مرتبط باشد. در عین حال ضعف ارتباط مدرسه با والدین می‌تواند در تشدید دروغ‌گویی‌های مرتبط با فعالیت‌های مدرسه موثر باشد.

از جمله عوامل دیگر در این زمینه می‌توان به تفاوت نظام‌های ارزشی خانه و مدرسه و گروه همالان اشاره نمود.

- تقلب: تقلب‌های آموزش بیش از هر چیز به انگیزه آموزشی دانش‌آموز و نوع رابطه وی با نظام رسمی آموزشی مرتبط است. واقع بینانه نبودن انتظارات، سردی مناسبات آموزشی، ضعف اعتقادات دینی و عدم پایبندی به ارزش‌های آموزشی ایجادکننده گرایش به تقلب است.

- حسادت: علی‌رغم آنکه به‌ظاهر حسادت از فرایندهای صرفاً روانشناختی تلقی می‌شود باید گفت در محیط‌های آموزشی حسادت می‌تواند به دلایل مختلفی از جمله احساس نابرابری و تبعیض، ضعف مناسبات گفتگویی بین نقش‌های مختلف، انتظارات تعریف نشده، احساس تحقیر و عوامل دیگر مرتبط باشد.

- اختلالات و ناهنجاری‌های ارتباطی در تمام گروه‌های سنی، پایه‌های تحصیلی و هر دو جنس به چشم می‌خورد. اما ناهنجاری‌ها و فراوانی آنها در بین دختران و پسران متفاوت است.

- شغل و تحصیلات والدین به طور مستقیم در بروز اختلالات و ناهنجاری‌های ارتباطی فرزندان نقش ندارد. این متغیرها می‌توانند به‌عنوان متغیرهای زمینه‌ای بر بروز برخی ناهنجاری‌های ارتباطی موثر باشند.

- عدم وجود والدین در بروز ناهنجاری‌های ارتباطی نقش مهمی ایفا می‌کند.

- در پایگاه اقتصادی - اجتماعی پایین ناهنجاری‌های ارتباطی بیشتر دیده می‌شود.

- ناهنجاری‌های ارتباطی در خانواده با بعد بالا بیشتر دیده می‌شود.

- بیکاری والدین نقش مهمی در بروز ناهنجاری‌های ارتباطی فرزندان بازی می‌کند.

- عملکرد تحصیلی بد موجب بروز اختلالات ارتباطی می‌شود.

- ناهنجاری‌های خانوادگی در بروز ناهنجاری‌های ارتباطی فرزندان این دسته از

خانواده نقش مهمی ایفا می‌کند.

- ناهنجاری‌های هویتی (هویتی - فرهنگی)

با توجه به تحقیق‌های بررسی شده، روی هم‌رفته می‌توان گفت در میان جوانان و نوجوانان «بحران هویت» وجود داشته است و این بحران در بین پسران بیشتر از دختران بوده است.

از علل ایجاد «بحران هویت ملی» می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

تعارض ارزش‌های خانه و جامعه، ضعف حافظه تاریخی، ضعف هویت‌سازی نظام سیاسی، ضعف مکانیسم‌های هویت‌سازی آموزش و پرورش، ضعف هویت‌سازی توسط خانواده، ضعف برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، تبلیغات رسانه‌های غربی، نیازهای فیزیولوژیک (جسمی و جنسی) و ضعف اعتقادی خانواده و شخص.

هم‌چنین برخی علل ذکر شده برای ایجاد «بحران هویت اجتماعی» شامل موارد زیر هستند:

احساس بی‌ارزش بودن، احساس عدم درک از سوی والدین، احساس عدم مشارکت و احساس بی‌زاری اجتماعی. چگونگی گذراندن اوقات فراغت هم از جمله عوامل بسیار مؤثر در گرایش به فرهنگ بیگانه و غربی و ایجاد بحران هویت است چرا که از جمله مهم‌ترین ابزارهای تهاجم فرهنگی، رسانه‌های دیداری و شنیداری هستند که استفاده از آنها در زمره مهم‌ترین راه‌های گذراندن اوقات فراغت در بین نوجوانان و جوانان ایرانی است. احساس سرشکستگی در برابر پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیک جهان غرب، تبلیغات ضد دین و مذهب در رسانه‌های غربی، ترویج زندگی و پوشش غیرمتعارف و بی بند و باری و... باعث گرایش روز افزون نسل جوان ایرانی به مظاهر فرهنگ غربی شده و می‌شود.

بحران هویت با بروز ناهنجاری‌های دیگر نظیر ناهنجاری‌های ارتباطی و انسجامی مرتبط است. این ارتباط ارتباطی دو سویه است.

پایگاه اقتصادی - اجتماعی با رتبه ارزش‌های اجتماعی در ارتباط است. بنابراین مسائل هویتی در فرزندان خانواده‌هایی بروز می‌کند که بیش از حد معمول درگیر

ارزش‌های اقتصادی و تامین مایحتاج خویش هستند. هم‌چنین در صورتی که در خانواده علی‌رغم تمکن مالی ارزشهای اقتصادی اولویت بالاتری داشته باشد بروز مسائل هویتی بیشتر به چشم می‌خورد.

در خانواده‌هایی که سرمایه فرهنگی اندکی دارند و از کالاهای فرهنگی به نحو مطلوب استفاده نمی‌کنند، مسائل هویتی بارزتر است.

مسائل هویتی در خانواده‌هایی که اعضای آن خصوصاً والدین این خانواده نسبت به مشروعیت نظام سیاسی انتقاد دارند بیشتر دیده می‌شود.

هویت ملی، دینی، خویشاوندی و سایر اشکال هویت با گستره شبکه اجتماعی و مناسباتی که ایجاد می‌کند می‌تواند در بروز مسائل هویتی نقش داشته باشد. به عبارت دیگر مسائل هویتی در بین افرادی حادث‌تر است که شبکه‌های اجتماعی متناسب با هویت‌های متفاوت را از دست داده‌اند.

پیشنهاد‌های تحقیق

به منظور کاهش میزان ظهور، بروز و شیوع ناهنجاری‌های انسجامی، ارتباطی و هویتی اقدامات متنوعی لازم است اجرا شود، اهم این اقدامات به شرح زیر ارائه می‌شود:

- تلاش در همگرایی ارزش‌های نهادهای خانواده و آموزش و پرورش. در این زمینه چند اقدام اساسی ضرورت دارد.

تعیین تفاوت‌های اساسی و اولویت‌بندی کردن اختلافات اساسی در ارزش‌ها بوسیله تحقیقات علمی.

- محدود کردن اثر برنامه درسی پنهان در اختلافات ارزشی خصوصاً از طریق تناسب بخشیدن به ارزش‌های معلمین و خانواده‌ها (تفاوت قشربندی اجتماعی معلمان و خانواده‌های دانش‌آموزان می‌تواند مسائل اساسی در این زمینه ایجاد نماید).

- برخورد انعطاف‌پذیرتر در محیط‌های آموزشی و تغییر در میزان تمرکز مدیریت مدارس. مدیران مدارس با توجه به شرایط منطقه‌ای می‌توانند از خلاقیت خود در جهت کاهش تعارض‌ها گام بردارند.

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۲۷

تکمیل محتوای آموزشی کتاب‌ها توسط منابع کمک آموزشی که متناسب با نیاز دانش‌آموزان طراحی می‌شود. اختصاص دادن ساعات در اختیار معلم و مدرسه (روزی ۲ ساعت) می‌تواند زمینه را برای ارائه محتوای آموزشی مناسب در هر منطقه، که توسط شورای علمی مدرسه تعیین می‌شود، فراهم نماید.

- ترویج شیوه‌های مشارکتی در اداره مدرسه.
- ترویج فرهنگ گفتمانی در حل مسائل آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان.
- ایجاد تغییر جدی در گفتمان‌های رایج در مدارس.
- کمک به رشد خلاقیت دانش‌آموزان. حذف تدریجی شیوه‌های تحکم‌آمیز در آموزش.
- توجه دادن دانش‌آموزان به موارث فرهنگی به شکل ملموس و نه فقط به وسیله رسانه‌های مکتوب (کتاب) از طریق بازدیدهای علمی و شناخت ارزش‌ها و قابلیت‌های کشور.

- گسترش دادن فضای نقد و عدم اتکای صرف به معلومات معلم
- گسترش ارتباطات تفاهم‌آمیز بین خانواده و مدرسه از طریق برگزاری جلسات ماهیانه به حضور مشاوران و تعدادی از والدین دانش‌آموزان دچار مشکل و غیر آن.
- افزایش تعداد مشاوران با تخصص و توجه از نظر دانش‌آموزان.
- گسترش امکانات تفریحی و ورزشی مدارس و یا حداقل برنامه‌ریزی مدیران با گرفتن کمک از والدین در جهت پرکردن اوقات فراغت و زمینه‌سازی برای رقابت‌های سالم بین دانش‌آموزان.

کم کردن تاثیر آموزش‌های ضمنی و غیر مستقیم گروه‌همالان، از طریق پیش دستی و برخورد علمی - آموزشی با مسایل جاری جوانان از جمله مسایل جنسی و بلوغ.

منابع و مأخذ

- ۱- آبیان، شیوا، ۱۳۸۰، علل گرایش به مواد مخدر در نوجوانان و جوانان نشریه: پیوند (نشریه انجمن اولیا و مربیان ایران)
- ۲- آریان پور، امیر حسین، ۱۳۵۷، مبانی جامعه‌شناسی. تهران: امیرکبیر.

۱۲۸ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

- ۳- آغاسی اصفهانی، محمد حسن، ۱۳۶۸، عوامل مؤثر بر شدت جرم جوانان افغانی در تهران زندانی در ندامتگاههای قصر و قزل حصار. (پایان نامه کارشناسی ارشد) رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۴- آقا محمدیان، حمیدرضا، ۱۳۸۲، مفهوم و فرایند شکل‌گیری هویت تأثیر عوامل اجتماعی و اصلاح و درمان مسائل هویت مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم. شماره ۱.
- ۵- احدی، حسن، ۱۳۷۶، بررسی علل اختلالات رفتاری نوجوانان و جوانان، طرح پژوهشی، مرکز بررسی مسائل روانی - اجتماعی.
- ۶- اکبری، ابوالقاسم، ۱۳۸۱، مشکلات نوجوانی و جوانی. تهرانی: نشر ساوالان
- ۷- افشاری، محمد، ۱۳۷۳، علل شیوع جرم سرقت در اطفال و نوجوانان بزهکار، با ارائه گزارش تحقیقی در شهرستان مشهد (پایان نامه کارشناسی ارشد) رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی. دانشگاه تربیت مدرس.
- ۸- اکرامی، ناهید، ۱۳۷۱، مقایسه تحویل قضاوت اخلاقی کودکان و نوجوانان بزهکاری بهنجار و بررسی تأثیر شرایط خانوادگی، پایان نامه، کارشناسی ارشد. رشته روانشناسی بالینی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۹- امانت، حمید، ۱۳۷۴، بررسی عوامل نوجوانان در تهران، پایان نامه، کارشناسی ارشد. رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۰- امجدیان، فیروز، ۱۳۷۴، بررسی تأثیر عوامل فرهنگی در بروز بزهکاری جوانان شهر کرمانشاه، طرح پژوهشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان کرمانشاه.
- ۱۱- پایانی خرد، اسدالله، ۱۳۸۲، بررسی جامعه‌شناختی بحران هویت در جامعه معاصر ایران، پایان نامه، کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. دانشگاه تهران.
- ۱۲- بیرامی، منصور، نقش خانواده در واپستگی نوجوانان و جوانان به مواد مخدر نشربه اصلاح و تربیت. شماره ۷۱-۷۲. سال ششم.
- ۱۳- تاجیک اسماعیلی، عزى الله، ۱۳۶۸، بررسی چگونگی تأثیر مهاجرت در بزهکاری نوجوانان، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی.
- ۱۴- تحویلان، مهین، ۱۳۸۰، تأثیر آموزش هنر تئاتر درمانی بر کاهش پرخاشگری دانش

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۲۹

آموزان دختر پایه اول راهنمایی ناحیه دو شهر اصفهان.

۱۵- تری یاتدیس، هری. س، ۱۳۷۸، فرهنگ و رفتار اجتماعی؛ ترجمه نصرت فتی، تهران: رسانش.

۱۶- ثو امری، محمدی زاده آمنه، ۱۳۸۲، بررسی رابطه نوع خرده فرهنگ با نوع و میزان مشکلات آموزشی و تربیتی دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه دبیرستان‌های عادی دولتی و غیر انتفاعی شهرستان شاهین شهر، طرح پژوهشی، وزارت آموزش و پرورش سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان.

۱۷- جوادی، سید محمد حسن، ۸۳- ۱۳۸۲، بررسی مقایسه عملکرد خانواده‌های نوجوانان بزهکار و غیر بزهکار، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته مددکاری اجتماعی دانشگاه علوم اجتماعی علامه طباطبائی.

۱۸- چلبی، مسعود، ۱۳۷۵، جامعه‌شناسی نظم، تهران: نی.

۱۹- چلبی، مسعود. صمد رسول زاده اقدم، ۱۳۸۱، آثار نظم و تضاد خانواده بر خشونت علیه کودکان مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم شماره ۲.

۲۰- حاجی‌خیاط، علی رضا، ۱۳۸۲، تبیین ابعاد هویت مجله علوم تربیتی و روانشناسی، جلد چهارم. شماره ۱.

۲۱- حسینی، میر سعید، ۷۷- ۱۳۷۹، شناخت عوامل موثر در اعتیاد دانش‌آموزان معتاد در استان مازندران، طرح پژوهشی، اداره آموزش و پرورش استان مازندران.

۲۲- حقیقت طلب، فرهاد و محمد رضا سرمدی، ۷۳- ۱۳۶۸، بررسی عوامل بزهکاری نوجوانان ۲۰-۱۳ ساله استان گیلان.

۲۳- حمزه‌پور، رسول، ۷۹- ۱۳۷۸، انحرافات و هنجارشکنی دانش‌آموزان در دبیرستانهای شهریار، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

۲۴- دادرس، تقی، ۱۳۸۱، بررسی تأثیر وضعیت اقتصادی خانواده بر بزهکاری جوانان زیر بیست سال اردبیل، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۲۵- دوران، بهزاد. منوچهر محسنی، ۱۳۸۲، هویت: رویکرد و نظریه‌ها مجله علوم تربیتی و

۱۳۰ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

- روانشناسی. جلد چهارم. شماره ۱.
- ۲۶- درخشان‌پور، فیروزه، ۸۱-۱۳۸۰، مقایسه فراوانی اختلالات رفتاری ایزایی و نقص توجه در بین کودکان تک‌فرزند و چند فرزند شهر تهران.
- ۲۷- دهستانی اسفندآبادی، حسین، ۱۳۷۹، بررسی تاثیر پایگاه اجتماعی اقتصادی دانش‌آموزان بر جهت‌گیری ارزشی، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
- ۲۸- رحمانی، منصور، ۱۳۷۹، بررسی علل و عوامل موثر بر روی‌آوری جوانان و نوجوانان شهر کرمان به سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان از نظر دانش‌آموزان کرمانی، طرح پژوهشی، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- ۲۹- رفیعی‌فر، شهرام، ۱۳۷۷، بررسی تاثیر آموزش بهداشت و نگرش دانش‌آموزان تهران بین سنین ۱۲-۱۴ سال.
- ۳۰- رقیبی، مهوش و مهرداد مظاهری، ۱۳۸۲، بررسی علل دور شدن از معیارهای اخلاقی در دانش‌آموزان دختر شهرستان زاهدان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی جلد چهارم شماره ۱.
- ۳۱- رضانی، رحمت، ۱۳۸۱، مقایسه نوع هویت دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی استفاده‌کننده شهر ایلام، طرح پژوهشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان ایلام.
- ۳۲- روزبهانی، توران، ۱۳۷۸، نقش خانواده به عنوان عامل و مانع بزهکاری نوجوانان با تاکید به نظم خانواده در شهر تهران. پایان‌نامه، کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه الزهراء.
- ۳۳- ریتزر، جرج، ۱۳۷۴، نظریه جامعه‌شناسی در دینای معاصر. محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- ۳۴- رئیس، ابوالقاسم، ۱۳۸۲، بررسی مقایسه‌ای نقش خانواده در بزهکاری نوجوانان فراری از منزل و نوجوانان غیر بزهکار تهران در سال ۱۳۸۲. پایان‌نامه، کارشناسی ارشد رشته مدیریت دانشگاه تربیت مدرس.
- ۳۵- زارع‌زاده، علی‌رضا. بررسی اپیدمیولوژیک سوء مصرف مواد اعتیادآور بین دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان و پیش‌دانشگاهی شهر کرمان.
- ۳۶- زهرا کار، کیانوش، ۱۳۷۶، بررسی و مقایسه اختلالات رفتاری و عملکرد تحصیلی

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۳۱

دانش‌آموزان مدارس غیرانتفاعی و دولتی مقطع ابتدایی شهر خرم‌آباد. طرح پژوهشی، سازمان آموزش و پرورش استان لرستان.

۳۷- سخاوت، جعفر، ۱۳۸۰، بررسی عوامل مؤثر بر ناهنجاری‌های رفتاری دانش‌آموزان استان لرستان سه شهر خرم‌آباد، بروجرد، نور آباد.

۳۸- سلطانیان، محمد علی، ۱۳۸۰، بررسی و مقایسه میزان انحراف اجتماعی جوانان و نوجوانان ورزشکار و غیر ورزشکار استان سمنان. طرح پژوهش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان سمنان.

۳۹- سهرابی، نادر و شهلا البرزی، ۱۳۸۲، بررسی ارتباط میان ابعاد هویت و عزت نفس در گروهی از نوجوانان دختر و پسر عادی و بزهکار شهر شیراز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم. شماره ۱.

۴۰- سیف‌نراقی، مریم و عزت‌الله نادری، ۱۳۷۸، اختلالات رفتاری کودکان و روش‌های اصلاح و ترمیم آن. تهران: دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.

۴۱- شعاع‌پور، محمود و غلام‌رضا خوش‌فر، ۱۳۸۰، بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر هویت اجتماعی، طرح پژوهشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان تهران.

۴۲- شاه‌حسینی، محمد، ۱۳۸۱، بررسی عوامل مؤثر بر بروز انحرافات اخلاقی نوجوانان و جوانان استان سمنان، طرح پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان سمنان

۴۳- شمس اسفندآباد، حسن، ۸۱ - ۱۳۸۰، بررسی اختلالات رفتاری در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهر ابهر، طرح پژوهشی، پژوهشکده تعلیم و تربیت آموزش و پرورش استان زنجان.

۴۴- شهسواری، محمدهادی، ۱۳۸۲، بررسی رابطه تعامل‌های درونی خانواده قضاوت اخلاقی و سازگاری دانش‌آموزان پسر سال اول متوسطه شهر اراک در سال تحصیلی، ۸۲ - ۸۱، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی.

۴۵- شیخاوندی، داور، ۱۳۷۳، جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: مرن‌دیز.

۴۶- شیرینی، احمدعلی، ۱۳۷۶، بررسی اثرات عوامل جامعه‌پذیری بر رفتار بزهکارانه جوانان شیراز، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه شیراز

۴۷- صالحی‌زدانی، محمد حسین، ۱۳۷۸، بررسی جامعه‌شناختی بحران هویت در میان

۱۳۲ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

جوانان ۲۵-۱۷ ساله استان ایلام، طرح پژوهشی، دبیر خانه مشترک شورای فرهنگ عمومی و شورای پژوهشی ارشاد اسلامی استان ایلام.

۴۸- صدیق سروسستانی، رحمت‌الله، ۱۳۷۹، فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب‌شناسی اجتماعی در ایران، نامه علوم اجتماعی، ۱۵ بهار و تابستان ۱۰۳ - ۶۷.

۴۹- طالبان، محمدرضا، ۳۸۱، دینداری و بزهکاری. تهران: موسسه پژوهشی فرهنگ هنر و ارتباطات.

۵۰- طالبی، ابوتراب، ۱۳۸۰، بررسی تعارض بین کنش‌های اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی مذهبی، پایان نامه، دکتری رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.

۵۱- طهماسبی، فرهاد، ۱۳۸۰، بررسی نقش راهکارهای فرهنگی در کاهش مفاسد اجتماعی در بین جوانان شهرستان خرم آباد، طرح پژوهشی، شورای پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی لرستان

۵۲- عابدی، احمد و مریم تاجی نقش برنامه درسی پنهان مدارس در شکل‌گیری شخصیت و رفتار دانش آموزان. نشریه: آموزه - ۹.

۵۳- عباسی، خیام، ۸۰-۱۳۷۹، تبیین علل گرایش نوجوانان به مظاهر فرهنگ غرب. مطالعه موردی دانش‌آموزان دانشگاه آزاد واحد دهقان.

۵۴- عبدالغنی‌زاده، محمد، ۱۳۸۰، بررسی عوامل موثر بر بحران هویت نوجوانان و جوانان استان سمنان، طرح پژوهشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان سمنان.

۵۵- عبدالهی، محمد، ۱۳۸۱، آسیب‌های اجتماعی و روند تحول آن در ایران. ج ۱. مجموعه مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی ایران. تهران: نشر آگاه.

۵۶- عطاران، محمد، ۱۳۸۲، نوجوانی و هویت شبکه‌ای. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم شماره ۱.

۵۷- علمی، محمود، ۱۳۸۱، گونه‌شناسی خانواده و رفتارهای نابهنجار نوجوانان شهر تبریز، پایان نامه، دکتری رشته جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات.

۵۸- علومی یزدی، محمد تقی، ۱۳۸۲، تعارض نقش و ارزش‌ها در خانه و مدرسه و تاثیر آن در «شکل‌گیری هویت‌های ضد اجتماعی در نوجوانان ایران». مجله علوم تربیتی و

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۳۳

- روانشناسی. جلد چهارم شماره ۱.
- ۵۹- علوم‌یزدی، محمد تقی، ۱۳۸۰، نگرش‌های نوجوانان بزهکار با نوجوانان سازگار استان یزد، طرح پژوهشی، دانشگاه یزد.
- ۶۰- غضنفری، احمد، ۱۳۸۲، بررسی رابطه سبک هویت دانش‌آموزان با سلامت روانی آنان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم شماره ۱
- ۶۱- فاریابی، محمد، ۱۳۷۴، انحرافات اجتماعی هنجارشکنی دانش‌آموزان دبیرستان‌های پسرانه جیرفت، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد. رشته جامعه‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۶۲- فیاضی، حسین، ۸۱- ۱۳۸۰، رابطه بین ویژگی‌های خانوادگی، بهداشت روانی والدین با مسائل آموزشی و رفتاری دانش‌آموزان ابتدایی شهرستان گلپایگان در سال تحصیلی ۸۱- ۱۳۸۲، طرح پژوهشی وزارت آموزش و پرورش سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان.
- ۶۳- فرقانی، رئیسی. شهلا، مشکلات رفتاری جوانان و نوجوانان. تهران: فهیم
- ۶۴- قاسمی، علی رضا، ۱۳۸۲، بررسی علل پیدایش ناهنجاری‌های اخلاقی و تربیتی در بین نوجوانان و جوانان. شهر سمنان.
- ۶۵- قاسمی، مریم، ۱۳۸۲، بررسی رابطه هویت و ارزش‌ها در جوانان. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم. شماره ۱.
- ۶۶- قربانی، بیژن، ۱۳۸۲، بررسی اثربخشی ایمن‌سازی روانی بر کاهش گرایش به مواد مخدر در دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر اصفهان.
- ۶۷- قره‌شیلخو، فاطمه، ۱۳۷۹، مقایسه نظر جوانان عادی و بزه‌کار درباره برنامه‌های تلویزیون، طرح پژوهشی، امور سنجش برنامه‌ای
- ۶۸- کاشانی، مجید، ۷۷- ۱۳۷۶، تضاد ارزش‌های خانه و مدرسه و تأثیر آن بر هم‌نوایی، هماهنگی، دانش‌آموزان شهر تهران. پایان‌نامه، دکتری رشته جامعه‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات
- ۶۹- کاشانی، مهناز، ۱۳۷۰، بررسی تأثیر گروه همالان در مشارکت در سرقت در نوجوانان بزهکار کانون اصلاح و تربیت تهران. پایان‌نامه، کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی

۱۳۴ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی.

- ۷۰- کاظمی، حمید غلامرضا چلبیانلو، بررسی رابطه ابعاد هویتی با صفحات شخصیتی در نوجوانان بزهکار بر اساس مدل ۵ عاملی شهر شیراز، طرح پژوهشی، دانشگاه شیراز.
- ۷۱- کلدوی، علی، ۱۳۸۰، بررسی ابعاد تهاجم فرهنگی در رفتار دانش‌آموزان متوسطه استان سیستان و بلوچستان، طرح پژوهشی، پژوهشکده تعلیم و تربیت سازمان آموزش و پرورش استان سیستان و بلوچستان
- ۷۲- کلدی، علی‌رضا. مهستی رسولی، ۱۳۷۰، بررسی عوامل موثر بر میزان رعایت هنجارها توسط دانش‌آموزان در محیط‌های آموزشی نشریه مجله روانشناسی و علوم تربیتی. شماره ۱۹.
- ۷۳- کریمی، امیر، ۱۳۸۱، بررسی و مقایسه میزان شیوع اختلالات رفتاری و روانی در دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه شهر تهران.
- ۷۴- کوئن، بروس، ۱۳۷۲، درآمدی بر جامعه‌شناسی. محسن ثلاثی. تهران: فرهنگ معاصر.
- ۷۵- گرجی، یوسف، ۱۳۷۹، بررسی اثرات عدم حضور پدر در خانواده بر پیشرفت تحصیلی و اختلالات رفتاری دانش‌آموزان دوره راهنمایی استان چهارمحال‌بختیاری.
- ۷۶- گل پرور، محسن، ۱۳۸۰، بررسی شیوع و تنوع اختلال‌های شخصیتی دانش‌آموزان پسر دوره متوسطه شهر اصفهان. طرح پژوهشی، سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان. شورای عالی تحقیقات.
- ۷۷- گودرزی، محسن، ۱۳۷۷، مطالعه رفتار کتاب‌خوانی در شهر تهران، طرح پژوهشی، موسسه پژوهش افکار عمومی.
- ۷۸- گولد، پولیوس و ویلیام. کوکب، ۱۳۷۶، فرهنگ علوم اجتماعی کودکان و نوجوانان در شهر شیراز، طرح پژوهشی، کمیسیون پژوهشی اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی استان فارس.
- ۷۹- لرستانی، فهیمه، ۱۳۷۷، بررسی عوامل محیطی مؤثر در انحراف اجتماعی دانش‌آموزان پسر دبیرستانهای شهر کرمانشاه.
- ۸۰- متقی، شکوفه، ۱۳۸۱، بررسی تأثیر تجربه آموزش و پرورش پیش‌دستانی بر اختلالات رفتاری و کارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی شهرکرد،

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۳۵

- طرح پژوهشی، سازمان آموزش و پرورش استان چهارمحال‌بختیاری
- ۸۱- مجتهدی، سید حسن و شهریار شهیدی و محمد علی مظاهر، ۱۳۸۰، بررسی رابطه غرور ملی اضطراب و افسردگی با جنسیت و نواحی در نوجوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله دبیرستانهای تهران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم شماره ۱.
- ۸۲- محامد، رحیم، ۷۷- ۱۳۷۶، مقایسه دانش‌آموزان آزاررسان، آزارپذیر و عادی از لحاظ ابراز وجود، عملکرد تحصیلی و پرخاشگری پدران آنها در مدارس راهنمایی پسرانه شهرستان بهبهان. پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته روانشناسی، تربیتی. اداره کل آموزش پرورش استان خوزستان.
- ۸۳- محبی، سلیمان، ۷۶- ۱۳۷۵، بررسی نقش خانواده بر کجروی اجتماعی جوانان در شهر کرمانشاه، پایان نامه، کارشناسی رشته جامعه‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی.
- ۸۴- محمدی، حکمت، ۱۳۸۰، بررسی عوامل موثر در پرخاشگری دانش‌آموزان پسر دوره آموزش متوسطه استان اردبیل. طرح پژوهشی، اداره کل آموزش و پرورش استان اردبیل
- ۸۵- مرکز آمار ایران، ۱۳۷۹، ایران در آینه آمار. نشریه شماره ۲۰.
- ۸۶- مسعودی فر، احمد رضا. بررسی عوامل گرایش نوجوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله دبیرستانهای مشهد به فرهنگ بیگانه شهر مشهد. طرح پژوهشی، کمیسیون پژوهشی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان خراسان.
- ۸۷- مشکانی، محمد رضا. زهرالسادات مشکانی، ۱۳۸۱، سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانوار بر بزهکاری نوجوانان، آزمون تجربی نظریه ترکیبی کنترل اجتماعی و پیوند افتراقی.
- ۸۸- ملک پور، علی، ۱۳۸۱، تعارض فرهنگی دولت و مردم. تهران: آزاداندیشان
- ۸۹- ملکی، امیر، ۱۳۷۵، بررسی پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده با گرایش‌های ارزشی نوجوانان شهر تهران، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس.
- ۹۰- مومنی، خدامراد، ۱۳۷۴، عوامل فرهنگی - اجتماعی موثر بر اختلافات رفتاری. طرح پژوهشی، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی کرمانشاه.

۱۳۶ ❖ فراتحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی

- ۹۱- مهابادی، سیامک، ۱۳۷۷، بررسی رابطه کژرفتاری‌های اخلاقی - اجتماعی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر اصفهان با عوامل آموزشی، طرح پژوهشی، وزارت آموزش و پرورش استان اصفهان، شورای تحقیقات،
- ۹۲- بهبودی، مسعود، ۱۳۸۱، مقایسه سبک اسناد علمی جوانان و نوجوانان معنادار به مواد مخدر با جوانان و نوجوانان غیر معنادار در شهر شیراز. طرح پژوهشی، شورای تحقیقات آموزشی استان فارس.
- ۹۳- مهدیزادگان، ایران، ۱۳۸۲، تاثیر برنامه‌های تلویزیونی در کسب هویت جنسی نوجوانان، مجله علوم تربیتی و روانشناسی جلد چهارم. شماره ۱.
- ۹۴- نامدار پور، فهیمه، ۱۳۷۹، بررسی تنوع و فراوانی، شیوع‌شناسی، مشکلات رفتاری، عاطفی، خانوادگی و تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی دختر - شاهد و غیر شاهد واجد پدر و فاقد پدر در شهر اصفهان. پایان نامه، کارشناسی ارشد. رشته مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی. واحد رودهن.
- ۹۵- نقدی، علی اصغر، ۱۳۷۴، بررسی عوامل خانوادگی موثر بر بزهکاری نوجوانان شهر کرمانشاه، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۹۶- نوایی نژاد، شکوه، ۶۱ - ۱۳۶۰، بررسی عوامل موثر بر بزهکاری نوجوانان ایرانی، تهران و مشهد، طرح پژوهشی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- ۹۷- نوایی نژاد، شکوه، ۱۳۸۳، رفتارهای بهنجار و نابهنجار کودکان و نوجوانان و راهکاری پیش‌گیری و درمان نابهنجارها، تهران: انجمن اولیاء و مربیان.
- ۹۸- نیک اختر، علی، ۱۳۷۹، بررسی عوامل اقتصادی اجتماعی موثر بر خرابکاری به عنوان نوعی رفتار بزهکارانه در بین دانش‌آموزان دبیرستانهای شیراز، طرح پژوهشی، اداره کل آموزش و پرورش استان فارس
- ۹۹- نیکزاد، احمد، ۱۳۷۹، مرجع جوانان در انتخاب در انتخاب پوشش و آرایش غیر متعارف شهر قم. طرح پژوهشی، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان قم.
- ۱۰۰- نیلی احمد آبادی، محمد رضا، ۱۳۸۲، نقش رسانه‌های جمعی در شکل‌گیری هویت مجله علوم تربیتی و روانشناسی. جلد چهارم. شماره ۱.

فرا تحلیل و گونه‌شناسی ناهنجاری‌های اخلاقی - اجتماعی ❖ ۱۳۷

۱۰۱- هوشمند، مجید، ۸۰، ۱۳۷۹، بررسی نقش خانواده در بزهکاری دختران نوجوان کانون اصلاح و تربیت. تهران، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی.

۱۰۲- یارقلی، محمدرضا، ۸۲، ۱۳۸۱، بررسی زمینه‌های اقتصادی - اجتماعی موثر بر بزهکاری در نوجوانان ابهر، پایان نامه، کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی. واحد مرکزی.

۱۰۳- یاووزار، هالوگ، ۱۳۸۲، ناسازگاری و بزهکاری در کودکان. قدیر گلکاریان. تهران: طلایه.

۱۰۴- یوسف زاده، محمد رضا و ویدا فلاحی، ۱۳۸۲، «برنامه‌های درسی پنهان آموزش و پرورش و تاثیر آن بر هویت کودکان و نوجوانان ایرانی». مجله علوم تربیتی و روانشناسی، جلد چهارم. شماره ۱.

۱۰۵- یوسفی، فایق و غلامرضا فیز آبادی، ۷۸- ۱۳۷۷، بررسی شیوع و عوامل مرتبط با اختلال سلوک و گستاخی مقابله‌ای در بین دانش‌آموزان راهنمایی استان کردستان. طرح پژوهشی، وزارت آموزش و پرورش استان کردستان.

106. Battistich Victor, Eric Schaps and Nance Wilson (2004) EffectS of anSocial Adyvtment during Middle School. The Journal of Primary Prevention. Cited In Springerlink Symons, CW. Cinelli, B., James,

107. Tc, & Groff, P. (1997). Cited In WWW.Medscape.Com / Viewarticle / 458617

108. Blum, R. W, Beuhring. T, QRinehard, P. M. (2000) Protecting Teens: Beyond, race, Income and Family Structure. Minneapolis: University Of Minnesota, center for Adolescent Health and Development.

109. Department of Jurenile Justic (2004) Key, Jurenile

110. Crime Trends and Conditions (2004) Delinquency Risk Factors and specialized Needs. Cited In My Florida Research.

111. Loeber, Rolf, David, P. Farrington. And David Pefechuk. (2003) Child Delinquency: Early Q Intervention and Prevention. Cited in: ncirs.Org/Paffiles/ Oiidp/186162.Pdf.

112. Glass, G. (1976). Primary, Scondary and Metaanalysis Of Research", Educational Research, Vol. 5. 3 – 80.

113. Lyons, L. G, Manassas, V. A. "Metaanalysis: Methods of Accumu Lating Results A cross Research Domain, "Gorge Washington University, and Mical Centre 2 – 15. Truancy Prevention.Org/documents/Truancy Factcheet.Pdf

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی